

Bir Grup Üniversite Öğrencisinin Demokratik Tutumları ile Çeşitli Değişkenler Arasındaki İlişkiler*

Yrd. Doç. Dr. Nergüz Bulut

Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

Araştırmada, Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Sınıf Öğretmenliği ve Fen Bilgisi Öğretmenliği öğrencilerinin (öğretmen adaylarının) demokratik tutumları, öğrenim gördükleri bölüm, cinsiyet, sınıf düzeyleri, anne ve babanın eğitim düzeyleri, anne ve babanın mesleği, öğrencinin kendi beyanına göre anne, baba ve öğretim elemanlarının tutumlarını algılamasına göre anlamlı farklılıklar olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini 2003-2004 öğretim yılında Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Sınıf Öğretmenliği ve Fen Bilgisi Öğretmenliği Anabilim Dallarının 1. ve 4. sınıflarda öğrenim görmekte olan % 57'si (n=151 kız ve %43'ü (n=114) erkek olmak üzere toplam 265 öğrenci oluşturmuştur. Örnekleme giren öğrencilerin % 34,0 (n=90)'ü Psikolojik Danışma ve Rehberlik, % 33,2 (n=88)'si Fen Bilgisi, % 32,8 (n=87)'i Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı öğrencisidir. Araştırmanın verileri, "Kişisel Bilgi Formu" ve Gözütok (1995) tarafından geçerlik-güvenirlilik çalışması yapılmış olan "Demokratik Tutum Ölçeği" ile elde edilmiştir. Araştırma verileri ANCOVA, Kruskal Wallis Varyans Analizi ve Bonferroni test teknikleri ile elde edilmiştir. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin demokratik tutumları ile öğrenim gördükleri bölüm, babanın mesleği, annenin eğitim düzeyi ve annenin öğrencilere yönelik algılanan tutumları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Anahtar sözcükler: *Demokratik Tutum, öğretmen adayı, Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Sınıf Öğretmenliği, Fen Bilgisi Öğretmenliği Öğrencileri.*

* Bu çalışmanın bir bölümü 20-21 Mayıs 2004 tarihleri arasında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde düzenlenen "Uluslararası Demokrasi Sempozyumu"nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Eğitimin önemli görevlerinden birisi, demokratik yaşam biçimini benimsemiş bir toplum yaratmaktır. Bu görevini kurumları, programları ve öğretmenleri vasıtasıyla yerine getirir. Eğitim ortamının sosyal, duygusal atmosferi açısından öğretmen tutumları çok önemlidir (Gözütok, 1995). Demokratik eğitim ortamının en temel özelliklerinden biri insan haklarına saygıdır. Bu haklar eğitim ortamına girebilme ve eğitim fırsatlarından yararlanma eşitliğini de içine almaktadır. Demokratik eğitim ortamı ancak, haklarını bilen ve savunan bireylerle anlam bulabilmektedir (Yeşil, 2003). Demokratik okullar da, öğretmen ve öğrencilerin ortak karar aldıkları, planlama yaptıkları ve farklı görüşlerin desteklendiği yerler olmalıdır (Rainer ve Guyton, 1999). Okullarda demokrasi eğitiminin amacı demokrasinin kavramsal olarak öğretilmesiyle birlikte demokrasi kültürünün oluşturulması ve hayata geçirilmesidir. Bunu gerçekleştirmede en etkili yöntem ise öğrencilerin kendi eğitim süreçlerinde rol almalarını sağlamak olmalıdır. Öğrencilerin özgür ortamlarda, tartışarak, paylaşarak, işbirliği içerisinde etkili eğitim almalarını sağlamak ve demokrasi bilincini geliştirebilmek için, öğretmen, yönetici başta olmak üzere, eğitimi etkileyen ve etkilenen herkes sorumluluk almalıdır (Özmen, 2000). Demokrasi Eğitimi, demokratik bilgi, beceri ve değerlere yönelik ilkelerin yaşama geçirilmesini amaçlayan bir süreçtir; demokrasi eğitimi, evrensel değerlere sahip, sorumlu, etkin bireyler yetiştirmeye yöneliktir (Yeşil, 2002). Demokratik tutumların oluşturulmasında, okullar eğitim sürecinde aktif bir rol oynamalıdır (Çilenti, 1998). Eğitimin demokratikleştirilmesi, katılımcı ve işbirliği esasına dayalı karar mekanizmasının oluşturulmasını sağlayan düzenlemeleri içeren etkileşimsel bir işleyişi gerektirir (Cotton, 1988).

Günümüzde bir çok etken eğitimi, amaç ve fonksiyon olarak değişmeye zorlamıştır. Hızlı sosyo-kültürel, ekonomik ve teknolojik değişmeler, bilim alanındaki yeni gelişmeler ve buluşlar, özellikle demokratik fikirler, insan haklarındaki gelişmeler eğitimden beklentilerin artmasına yol açmış ve geleneksel eğitimi "birey yararına" değişmeye zorlamıştır (Foster, 1999). Çocukların insan ilişkileri gibi birçok alanda cesaretlendirilmesi, okulda ve evde yurttaşlık bilinci ve demokratik tutuma yönelik sorumlulukların verilmesi önemlidir (Patrick, 1991). Okula dayalı işbirlikli okul yönetim modelinde, iç kontrol sağlama ve öz disiplin oluşturmada öğretmen merkezini azaltıp, eşitlikçi ve demokratik bir sınıf ortamına dayalı olmalıdır görüşü savunulmaktadır (Dull, 2004). Eğitimci, demokratik becerileri kazandırmak için bilişsel süreçleri ve şemaları kullanmalıdır. Bunun için iç denetim, tolerans, sistematik düşünce, kararların yeniden yapılandırılması, analiz etme yeteneğini bilişsel şemaları üzerinde kullanarak yeniden bir yapılanmaya girmelidir (Patrick, 1997). Demokratik okullarda, öğretmen ve

öğrencilerin ortak karar aldıkları, planlama yaptıkları ve farklı görüşlerin desteklendiği yerler olmalıdır (Rainer ve Guyton, 1999). Okulların görevi, demokratik değerlere sahip bireylerin yetişmesini sağlamaktır. Demokratik eğitim, demokrasinin ilke ve kurallarını, insan haklarının yaşatılarak öğretilmesi olarak tanımlanmaktadır (Karakütük, 2001). Demokratik eğitimde, ayrımcılığa yer vermeden, hukuk kurallarına uyularak, her bireyin aynı haklara sahip olmasına çalışılır (Kepenekçi, 2003). Print, Ornstrom ve Nielsen (2002), demokratik davranışlara sahip bireylerin okullarda, ancak demokratik eğitim aracılığı ile eğitilebileceğini belirtmektedirler (Kıncal ve Işık, 2003). Demokratik bir eğitim süreci sonunda, öğrencilerin düşüncelerinin özgürce ifade etme, başkaları ile işbirliği yapma, üretici olma, öğrenme ve araştırmaya istekli olma gibi konularda nitelikler kazanabileceği belirtilmektedir (Başaran, 1987). Demokratik ortamlarda birey, potansiyelini geliştirip kendini daha iyi tanıma fırsatı bulabilir. Demokrasilerde hak, adalet, sorumluluk, bireysel bağımsızlık, eşitlik, açık görüşlülük, dürüstlük, hoşgörü, iş birliği, takdir gibi ilkeler, insan haklarının kullanılmasında taşıdıkları önem nedeniyle bir tutum olarak, ilköğretim çağından itibaren bireylere kazandırılması gerekmektedir (Sağlam, 1997). Tüm bu kazanımların sağlanabilmesi için, öğretmenlerin demokratik davranışlara sahip olması gereklidir. Öğretmen adaylarının demokratik değerlere sahip bireyler olarak yetiştirilmeleri, geleceğin demokratik davranışlara sahip bireylerinin yetiştirmeleri açısından önemlidir. Bu bağlamda, bu araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının demokratik tutum algılarının bazı sosyo-demografik değişkenlere göre incelenmesidir.

Problem Cümlesi

Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Sınıf Öğretmenliği ve Fen Bilgisi Öğretmenliği öğrencilerinin (öğretmen adaylarının) demokratik tutumları sosyo-demografik özelliklerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Alt Problemler

Araştırmanın problemi doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır.

1. Yaş değişkeni kontrol edildiğinde, öğrencilerin demokratik tutumları öğrenim gördükleri bölümlere göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

2. Yaş değişkeni kontrol edildiğinde, öğrencilerin demokratik tutumları cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Yaş değişkeni kontrol edildiğinde, öğrencilerin demokratik tutumları öğrenim gördükleri sınıflara göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
4. Anne eğitim düzeyi değişkeni kontrol edildiğinde, öğrencilerin demokratik tutumları annelerinin mesleklerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
5. Baba eğitim düzeyi değişkeni kontrol edildiğinde, öğrencilerin demokratik tutumları babalarının mesleğine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
6. Anne eğitim düzeyi kontrol edildiğinde, öğrencilerin demokratik tutumları öğrencinin kendi beyanına göre annelerinin tutumlarını algılamasına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
7. Baba eğitim düzeyi kontrol edildiğinde, öğrencilerin demokratik tutumları öğrencinin kendi beyanına göre annelerinin tutumlarını algılamasına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
8. Öğrencilerin demokratik tutumları öğrencinin kendi beyanına göre derse giren öğretim elemanlarının kendilerine yönelik tutumlarını algılamasına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Evren ve Örneklem

Betimsel tarama modeline dayalı olarak yürütülen bu araştırmanın evrenini Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi öğrencileri oluşturmaktadır. Tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılan bu çalışmada, uygulamanın yapıldığı gün ve saatlerde okulda bulunan öğrenciler araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Sınıf Öğretmenliği ve Fen Bilgisi Öğretmenliği Anabilim Dallarının 1. ve 4. sınıflarda öğrenim görmekte olan % 57'si (n=151 kız ve % 43'ü (n=114) erkek olmak üzere toplam 265 öğrenci araştırmanın örnekleminde yer almıştır. Bu katılımcıların % 34,0 (n=90)'ü Psikolojik Danışma ve Rehberlik, % 33,2 (n=88)'si Fen Bilgisi, % 32,8 (n=87)'i Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı öğrencisidir. Ölçme araçları araştırmacı tarafından, öğrencilerin boş geçen derslerinde gönüllü öğrencilere uygulanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanması sürecinde öğrencilere, öğrenim gördükleri bölüm, cinsiyet, sınıf düzeyleri, anne ve babanın eğitim düzeyleri, anne ve babanın mesleği, anne ve babalarının, öğretim elemanlarının öğrencilere yönelik tutumları gibi öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerinin belirlemeye yönelik bir kişisel bilgi formu ve demokratik tutumlarını ölçmek amacıyla da Demokratik Tutum Ölçeği (Teacher Opinionaire on Democracy) uygulanmıştır. Demokratik Tutum Ölçeği Tutum Araştırma laboratuvarı tarafından geliştirilen ve Türkçe geçerlik, güvenilirlik çalışmaları Gözütok (1995) tarafından gerçekleştirilen Demokratik Tutum Ölçeğinin güvenilirlik katsayısı 0,87 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada ise ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0,81 olarak bulunmuştur. Ölçekte otuz iki madde olumlu, onsekiz madde olumsuz olmak üzere toplam 50 madde yer almaktadır. Ölçekte yer alan maddelere “*katılıyorum*” ve “*katılmıyorum*” şeklinde yanıt verilmektedir. Olumlu ifadelerde katılıyorum seçeneği “1”, katılmıyorum seçeneği ise “0” , olumsuz ifadelerde ise tersi puanlama yapılmıştır. Ölçekten en fazla elli puan alınabilmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar, demokratik tutumun olumlu olduğunu ifade etmektedir.

Verilerin Analizi (İşlem)

Araştırmada verilerin çözümlenmesinde, ele alınan değişkenlere göre, alt grupların demokratik tutum puanlarının ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı, homojenlik incelemeleri yapılarak kullanılabilir olduğu belirlendikten sonra, grupların düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği ortalama puanları arasında gözlenen farkın anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla verilere tek faktörlü kovaryans analizi (ANCOVA) ve Kruskal-Wallis test teknikleri uygulanmıştır. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için Bonferroni test tekniği kullanılmıştır. Bu modelde demokratik tutum puanı bağımlı değişken, öğrenim gördükleri bölüm, cinsiyet, sınıf düzeyleri, anne ve babanın eğitim düzeyleri, anne ve babanın mesleği, öğrencilerin kendi beyanlarına göre anne ve baba, öğretim elemanlarının kendilerine yönelik tutumlarını algılaması bağımsız değişkenler olarak alınmıştır.

Bulgular ve Yorum

Araştırmanın birinci alt problemi “Yaş değişkeni kontrol edildiğinde, öğrencilerin demokratik tutumları öğrenim gördükleri bölümlere göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Öğrencilerin yaş değişkenine göre düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği puan ortalamaları Tablo 1’de verilmiştir.

TABLO 1

Demokratik Tutum Ölçeği Puanlarının Bölümlere Göre Betimsel İstatistikleri

Bölüm	N	\bar{x}	Düzeltilmiş \bar{x}
Psikolojik Danışma ve Rehberlik	90	33,71	33,73
Fen Bilgisi	88	35,27	35,27
Sınıf Öğretmenliği	87	34,33	34,33

Düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği ortalama puanlarına göre bölümler incelendiğinde, en yüksek demokratik tutuma fen bilgisi öğretmenliği öğrencilerinin olduğu, bunu sırasıyla sınıf öğretmenliği ve psikolojik danışma ve rehberlik öğrencilerinin izlediği ifade edilebilir. Grupların düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği ortalama puanları arasında gözlenen farkın anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla verilere ANCOVA analizi yapılmıştır.

TABLO 2

Yaş Değişkenine Göre Düzeltilmiş Demokratik Tutum Ölçeği Puanlarının Bölümlere Göre ANCOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	K.T.	Sd	K.T.	F	p	Eta-Kare
Model	280,37	5	56,07	3,59	0,004	0,065
Yaş	48,51	1	48,51	3,10	0,079	0,012
Bölüm	134,77	2	67,38	4,31	0,014	0,032
Hata	4042,72	259	15,60			
Toplam	4323,09	264				

Tablo 2’de verilen ancova sonuçlarına göre, farklı bölümlerde öğrenim gören öğrencilerin yaş değişkenine göre düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği ortalama puanları arasında anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur

Üniversite öğrencilerinin demokratik tutumları

[$F_{(2,259)} = 3,39$ $p < 0,05$]. Başka bir anlatımla, üniversite öğrencilerinin demokratik tutumları, öğrenim gördükleri bölüm ile ilişkilidir. Eta-kare değerleri incelendiğinde ise, farklı bölümlerde öğrenim görenlerin, yaş değişkeninden bağımsız olarak, demokratik tutum ölçeği puanlarındaki değişkenliğin % 3,2'sini açıkladığı görülmektedir. Buna bağlı olarak grupların düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği puanları arasında yapılan Tablo 3'teki Bonferroni testi sonuçlarına göre fen bilgisi öğretmenliği anabilim dalı öğrencilerinin demokratik tutumları ($\bar{X} = 35,27$) psikolojik danışma ve rehberlik anabilim dalı öğrencilerinden ($\bar{X} = 33,73$) daha büyüktür.

TABLO 3

Düzeltilmiş Demokratik Tutum Ölçeği Puanları Arasındaki Bonferroni Testi Sonuçları

Anabilim Dalı	Ortalama Farkı	SH	p
PDR – Fen Bilgisi	-1,54	0,59	0,029
PDR – Sınıf Öğretmenliği	-0,60	0,59	0,931
Fen Bilgisi – Sınıf Öğretmenliği	0,93	0,59	0,352

Araştırmanın ikinci alt problemi “Yaş değişkeni kontrol edildiğinde, öğrencilerin demokratik tutumları cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Öğrencilerin yaş değişkenine göre düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği puan ortalamaları Tablo 4'te verilmiştir.

TABLO 4

Demokratik Tutum Ölçeği Puanlarının Cinsiyetlerine Göre Betimsel İstatistikleri

Cinsiyet	N	\bar{x}	Düzeltilmiş \bar{x}
Kız	151	34,82	34,82
Erkek	114	33,91	33,90

Düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği ortalama puanlarına göre cinsiyet incelendiğinde, en yüksek demokratik tutuma kız öğrencilerin sahip olduğu ifade edilebilir. Grupların düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği ortalama

puanları arasında gözlenen farkın anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla ANCOVA analizi yapılmıştır.

TABLO 5

Yaş Değişkenine Göre Düzeltilmiş Demokratik Tutum Ölçeği Puanlarının Bölümlere Göre ANCOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	K.T.	Sd	K.O.	F	p	Eta-Kare
Model	116,55	3	38,85	2,41	0,067	0,027
Yaş	54,96	1	54,96	3,41	0,066	0,013
Cinsiyet	15,95	1	15,95	0,99	0,321	0,004
Hata	4218,14	262	16,10			
Toplam	4323,09	264				

Tablo 5'te verilen ancova sonuçlarına göre, kız ve erkek öğrencilerin yaş değişkenine göre düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği ortalama puanları arasında anlamlı bir farkın olmadığı saptanmıştır [$F_{(1,262)}=0,99$ $p>0,05$]. Diğer bir ifadeyle, üniversite öğrencilerinin demokratik tutumları, cinsiyet ile ilişkili değildir.

Araştırmanın üçüncü alt problemi “Yaş değişkeni kontrol edildiğinde, öğrencilerin demokratik tutumları öğrenim gördükleri sınıflara göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Öğrencilerin yaş değişkenine göre düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği puan ortalamaları Tablo 6'da verilmiştir.

TABLO 6

Demokratik Tutum Ölçeği Puanlarının Sınıflara Göre Betimsel İstatistikleri

Sınıf	N	\bar{x}	Düzeltilmiş \bar{x}
Binci Sınıf	140	34,04	34,91
Dördüncü Sınıf	125	34,87	35,37

Düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği ortalama puanlarına göre sınıflar incelendiğinde, en yüksek demokratik tutuma dördüncü sınıf öğrencilerinin sahip olduğu görülmektedir. Grupların düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği ortalama puanları arasında gözlenen farkın anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla verilere ANCOVA analizi uygulanmıştır.

TABLO 7

Yaş Değişkenine Göre Düzeltilmiş Demokratik Tutum Ölçeği Puanlarının Sınıflara Göre ANCOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	K.T.	Sd	K.O.	F	p	Eta-Kare
Model	88,90	3	29,63	1,82	0,143	0,021
Yaş	3,93	1	3,93	0,24	0,623	0,001
Sınıf	38,56	1	8,56	2,37	0,124	0,009
Hata	4234,19	261	16,22			
Toplam	4323,09	264				

Tablo 7’de verilen ancova sonuçlarına göre, farklı sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin yaş değişkenine göre düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği ortalama puanları arasında anlamlı bir farkın olmadığı bulunmuştur [$F_{(1,261)}=2,37$ $p>0,05$].

Araştırmanın dördüncü alt problemi “Anne eğitim düzeyi değişkeni kontrol edildiğinde, öğrencilerin demokratik tutumları annelerinin mesleklerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Öğrencilerin annenin eğitim düzeyi değişkenine göre düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği puan ortalamaları Tablo 8’de verilmiştir.

TABLO 8

Demokratik Tutum Ölçeği Puanlarının Anne Mesleğine Göre Betimsel İstatistikleri

Anne Mesleği	N	\bar{x}	Düzeltilmiş \bar{x}
Ev hanımı	213	34,23	34,38
Memur	12	37,33	35,81
Öğretmen	20	35,90	38,69
Serbest	12	33,66	34,36
İşçi	8	32,87	32,65

Düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği ortalama puanlarına göre anne mesleği incelendiğinde, en yüksek demokratik tutuma annelerinin mesleğini öğretmen olarak belirten öğrencilerin olduğu, bunu sırasıyla anne mesleğini memur, ev hanımı, serbest ve işçi olarak ifade eden öğrencilerin izlediği

ifade edilebilir. Grupların düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği ortalama puanları arasında gözlenen farkın anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla verilere ANCOVA analizi yapılmıştır.

TABLO 9

Anne Eğitim Düzeyine Göre Düzeltilmiş Demokratik Tutum Ölçeği Puanlarının Annenin Mesleğine Göre ANCOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	K.T.	Sd	K.O.	F	p	Eta-Kare
Model	210,15	9	23,35	1,44	0,168	0,049
Anne Eğitim Düzeyi	1,00	1	1,00	0,00	0,980	0,000
Anne Mesleği	10,86	4	2,71	0,16	0,954	0,003
Hata	4112,94	255	16,12			
Toplam	4323,09	264				

Tablo 9’da verilen ancova sonuçlarına göre, anneleri farklı mesleklerde çalışan öğrencilerin anne eğitim düzeyi değişkenine göre düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği ortalama puanları arasında anlamlı bir farkın olmadığı bulunmuştur [$F_{(4,255)}=0,16$ $p>0,05$]. Diğer bir ifadeyle, üniversite öğrencilerinin demokratik tutumları, annelerinin meslekleri ile ilişkili değildir.

Araştırmanın beşinci alt problemi “Baba eğitim düzeyi değişkeni kontrol edildiğinde, öğrencilerin demokratik tutumları babalarının mesleğine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Öğrencilerin baba eğitim düzeyi değişkenine göre düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği puan ortalamaları Tablo 10’da verilmiştir.

TABLO 10

Demokratik Tutum Ölçeği Puanlarının Baba Mesleğine Göre Betimsel İstatistikleri

Baba Mesleği	N	\bar{x}	Düzeltilmiş \bar{x}
Memur	26	35,17	34,48
Mühendis	6	31,33	25,31
Serbest	74	34,94	34,80
İşçi	23	35,65	35,69
Çitçi	30	34,00	33,77
Öğretmen	30	34,40	34,74

Düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği ortalama puanlarına göre baba mesleği incelendiğinde, en yüksek demokratik tutuma babalarının mesleğini işçi olarak ifade eden grup öğrencilerinin olduğu, bunu sırasıyla babalarının mesleğini serbest, öğretmen, memur, çiftçi ve mühendis olarak belirten öğrencilerinin izlediği ifade edilebilir. Grupların düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği ortalama puanları arasında gözlenen farkın anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla verilere ANCOVA analizi uygulanmıştır.

TABLO 11

Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Düzeltilmiş Demokratik Tutum Ölçeği Puanlarının Baba Mesleğine Göre ANCOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	K.T.	Sd	K.O.	F	p	Eta-Kare
Model	486,85	11	44,26	3,20	0,001	0,165
Baba Eğitim Düzeyi	126,85	1	126,85	9,18	0,003	0,049
Baba Mesleği	439,05	5	87,81	6,35	0,000	0,151
Hata	2471,87	179	13,80			
Toplam	2958,73	190				

Tablo 11’de verilen Ancova sonuçlarına göre, babaları farklı mesleklerde çalışan öğrencilerin baba eğitim düzeyine göre düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği ortalama puanları arasında anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur [$F_{(5,179)} = 6,35$ $p < 0,001$]. Başka bir anlatımla, üniversite öğrencilerinin demokratik tutumları, babalarının meslekleri ile ilişkilidir.

Eta-kare değerleri incelendiğinde ise, öğrencilerin babalarının farklı mesleklerde çalışmasının, baba eğitim düzeyi değişkeninden bağımsız olarak, demokratik tutum ölçeği puanlarındaki değişkenliğin % 15,1’ini açıkladığı görülmektedir.

Buna bağlı olarak grupların düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği puanları arasında yapılan Tablo 12’deki Bonferroni testi sonuçlarına göre, baba mesleğini serbest ($\bar{X} = 34,80$), işçi ($\bar{X} = 35,69$), çiftçi ($\bar{X} = 33,77$), öğretmen ($\bar{X} = 34,74$) ve memur ($X = 34,48$) olarak ifade eden öğrencilerin demokratik tutumları, babaları mühendis olan öğrenci grubundan ($\bar{X} = 25,31$) daha büyüktür.

TABLO 12

Düzeltilmiş Demokratik Tutum Ölçeği Puanları Arasındaki Bonferroni Testi Sonuçları

Baba Mesleği - Baba Mesleği	Ortalama Farkı	SH	p
Memur - Mühendis	9,16	2,22	0,001
Memur - Serbest	-0,32	1,21	1,000
Memur - İşçi	-1,21	1,42	1,000
Memur - Çiftçi	0,70	1,69	1,000
Memur - Öğretmen	-0,26	2,49	1,000
Mühendis - Serbest	-9,49	2,22	0,001
Mühendis - İşçi	-10,38	2,12	0,000
Mühendis - Çiftçi	-8,46	2,31	0,005
Mühendis - Öğretmen	-9,43	2,94	0,024
Serbest - İşçi	-0,88	1,01	1,000
Serbest - Çiftçi	1,03	1,36	1,000
Serbest - Öğretmen	5,93	2,27	1,000
İşçi - Çiftçi	1,92	1,55	1,000
İşçi - Öğretmen	0,94	2,40	1,000
Çiftçi - Öğretmen	-0,97	2,56	1,000

Araştırmanın altıncı alt problemi “Anne eğitim düzeyi kontrol edildiğinde, öğrencilerin demokratik tutumları öğrencinin kendi beyanına göre annelerinin tutumlarını algılamasına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Öğrencilerin annenin eğitim düzeyine göre düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği puan ortalamaları Tablo 13’te verilmiştir.

TABLO 13

Demokratik Tutum Ölçeği Puanlarının Öğrencinin Kendi Beyanına Göre Annelerinin Tutumlarını Algılamasına Göre Betimsel İstatistikleri

Öğrenci Algısına Göre Annenin Tutumu	N	\bar{x}	Düzeltilmiş \bar{x}
Otoriter	22	31,18	31,52
İlgisiz	9	34,22	30,84
Demokratik	234	34,74	34,70

Düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği ortalama puanlarına göre öğrencinin kendi beyanına göre annelerinin tutumlarını algılamaları incelendiğinde, en yüksek demokratik tutuma sahip öğrencilerin, annelerini demokratik olarak algılayan öğrencilerin olduğu, bunu sırasıyla annelerini otoriter ve ilgisiz olarak algılayan öğrencilerinin izlediği ifade edilebilir. Grupların düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği ortalama puanları arasında gözlenen farkın anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla verilere ANCOVA analizi yapılmıştır.

TABLO 14

Anne Eğitim Düzeyine Göre Düzeltilmiş Demokratik Tutum Ölçeği Puanlarının Öğrencinin Kendi Beyanına Göre Annelerinin Tutumlarını Algılamasına Göre ANCOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	K.T.	sd	K.O.	F	p	Eta-Kare
Model	421,00	5	84,20	5,58	0,000	0,097
Anne Eğitim Düzeyi	36,87	1	36,87	2,44	0,119	0,009
Öğrenci Algısına Göre Anne Tutumu	162,12	2	81,06	5,38	0,005	0,040
Hata	3902,08	259	15,06			
Toplam	4323,09	264				

Tablo 14'te verilen ancova sonuçlarına göre, kendi beyanına göre annelerinin tutumlarını algılamasına göre öğrencilerin anne eğitim düzeyine uygun olarak düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği ortalama puanları arasında anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur [$F_{(2,259)}=5,38$ $p<0,01$]. Başka bir anlatımla, üniversite öğrencilerinin demokratik tutumları, öğrencilerin kendi beyanına göre annelerinin tutumlarını algılamasıyla ilişkilidir. Eta-kare değerleri incelendiğinde ise, kendi beyanına göre annelerinin tutumlarını algılamasının, anne eğitim düzeyi değişkeninden bağımsız olarak, demokratik tutum ölçeği puanlarındaki değişkenliğin % 4.0'ını açıkladığı görülmektedir.

Buna bağlı olarak grupların düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği puanları arasında yapılan Tablo 15'deki Bonferroni testi sonuçlarına göre annelerini demokratik olarak algılayan öğrencilerin demokratik tutumları ($\bar{X} = 34,70$), annelerinin kendine yönelik tutumunu ilgisiz olarak algılayan öğrencilerden ($\bar{X} = 30,84$) daha büyüktür.

TABLO 15

Düzeltilmiş Demokratik Tutum Ölçeği Puanları Arasındaki Bonferroni Testi Sonuçları

Anne Tutumu–Anne Tutumu	Ortalama Farkı	SH	p
Otoriter - İlgisiz	0,68	2,12	1,000
Otoriter - Demokratik	-3,18	1,09	0,005
İlgisiz - Demokratik	-3,86	1,90	0,131

Araştırmanın yedinci alt problemi “Baba eğitim düzeyi kontrol edildiğinde, öğrencilerin demokratik tutumları öğrencinin kendi beyanına göre annelerinin tutumlarını algılamasına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Öğrencilerin babanın eğitim düzeyine göre düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği puan ortalamaları Tablo 16’da verilmiştir.

TABLO 16

Demokratik Tutum Ölçeği Puanlarının Öğrencinin Kendi Beyanına Göre Babalarının Tutumlarını Algılamasına Göre Betimsel İstatistikleri

Öğrenci Algısına Göre Babanın Tutumu	N	\bar{x}	Düzeltilmiş \bar{x}
Otoriter	56	33,14	33,16
İlgisiz	11	34,45	35,62
Demokratik	197	34,79	34,78

Düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği ortalama puanlarına göre öğrencinin kendi beyanına göre babalarının tutumlarını algılamaları incelendiğinde, en yüksek demokratik tutuma babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin olduğu, bunu sırasıyla babalarını ilgisiz ve otoriter olarak algılayan öğrencilerin izlediği ifade edilebilir. Grupların düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği ortalama puanları arasında gözlenen farkın anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla ANCOVA analizi yapılmıştır.

TABLO 17

Baba Eğitim Düzeyine Göre Düzeltilmiş Demokratik Tutum Ölçeği Puanlarının Öğrencinin Kendi Beyanına Göre Babalarının Tutumlarını Algılamasına Göre ANCOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	K.T.	Sd	K.O.	F	p	Eta-Kare
Model	131,08	5	26,21	1,61	0,157	0,030
Baba Eğitim Düzeyi	9,45	1	9,45	0,58	0446	0,002
Öğrenci Algısına Göre Baba Tutumu	34,31	2	17,15	1,05	0,349	0,008
Hata	4191,68	258	16,24			
Toplam	4322,77	263				

Tablo 17’de verilen ancova sonuçlarına göre, kendi beyanına göre babalarının tutumlarını algılamasına göre öğrencilerin baba eğitim düzeyine uygun olarak düzeltilmiş demokratik tutum ölçeği ortalama puanları arasında anlamlı bir farkın olmadığı bulunmuştur [$F_{(2,258)}=1,05$ $p>0,05$]. Başka bir anlatımla, üniversite öğrencilerinin demokratik tutumları, öğrencilerin kendi beyanına göre babalarının tutumlarını algılamasıyla ilişkili değildir.

Araştırmanın sekizinci alt problemi “öğrencilerin demokratik tutumları öğrencinin kendi beyanına göre derse giren öğretim elemanlarının kendilerine yönelik tutumlarını algılamasına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir. Öğrencilerin kendi beyanına göre öğretim elemanlarının tutumlarını algılamalarına göre demokratik tutum puanlarına ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 18’de sunulmaktadır.

TABLO 18

Demokratik Tutum Ölçeği Puanlarının Öğrencinin Kendi Beyanına Göre Öğretim Elemanının Tutumlarını Algılamasına Göre Betimsel İstatistikleri

Öğrenci Algısına Göre Öğretim Elemanının Tutumu	N	\bar{x}	S	SH	Min.	Mak.
Otoriter	59	33,62	5,48	0,71	13,00	44,00
İlgisiz	134	34,52	3,33	0,28	26,00	45,00
Demokratik	72	34,91	3,82	0,45	21,00	41,00
Toplam	265	34,43	4,04	0,24	13,00	45,00

Tablo 18’de görüldüğü gibi, en yüksek puan ortalaması kendi beyanlarına göre öğretim elemanını demokratik olarak algılayan öğrenci grubundur. Daha sonra sırasıyla ilgisiz olarak algılayan ve en düşük olarak da öğretim elemanını otoriter olarak algılayan öğrenci grubu gelmektedir.

Öğrencilerin kendi beyanları doğrultusunda öğretim elemanlarının kendilerine yönelik tutumunu algılamasına göre demokratik tutum ölçeğinden aldıkları puanları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan Kruskal Wallis Varyans Analizi sonucunda gruplar arasında anlamlı farklılığın olmadığı bulunmuştur (KW=2,34 sd=2 p=0,310).

Tartışma ve Sonuç

Öğretmen adaylarının demokratik tutumlarını belirlemeye yönelik yürütülen bu çalışmada, öğrencilerin demokratik tutumları ile öğrencilerin öğrenim gördükleri bölüm, babanın mesleği, annenin eğitim düzeyi ve annenin öğrencilere yönelik tutumları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Kız öğrencilerin demokratik tutum puan ortalamaları erkek öğrencilerinkinden yüksektir ancak bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu bulgu Gözütok (1995) tarafından gerçekleştirilen “öğretmenlerin demokratik tutumları” adlı çalışmasındaki araştırma bulguları ile paralel bulunmuştur. Saracaloğlu, Evin ve Varol (2004); Dilekmen (2000); Sağlam (2000) ve Büyükkaragöz ve diğ. (1996) çalışmalarında öğretmen adaylarının demokratik tutum puanlarının kızlar lehine önemli farklılık gösterdiğini saptamışlardır. Eldeki araştırma bulgusu, ilgili çalışma sonuçları ile çelişkilidir.

Anne ve babalarının kendilerine yönelik tutumlarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin demokratik tutumları, anne ve babalarının kendilerine yönelik tutumlarını ilgisiz ve otoriter olarak algılayan öğrencilerden yüksek bulunmuştur. Bu sonuca göre, ailelerde demokratik yaşam biçiminin ve demokratik değerlerin benimsenmiş olması öğrencilerin demokratik tutumlarını olumlu olarak etkilemektedir. Steinberg (1999) demokratik anne babanın tutumunun hakim olduğu gençlerin, ilgisiz ve ana-baba tutumlarının hakim olduğu gençlere göre daha yeterli olduklarını belirtmiştir. Demokratik ortamda büyümüş bireylerin sorumluluk duygularının diğerlerine göre daha gelişmiş, yaratıcı, meraklı, sosyal becerileri gelişmiş ve daha başarılıdırlar..

Öğretim elemanlarının kendilerine yönelik tutumlarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin demokratik tutumları, öğretim elemanlarının kendilerine yönelik tutumlarını ilgisiz ve otoriter olarak algılayan öğrencilerden yüksek bulunmuştur. Demokratik bir eğitim ortamının düzenlenmesinde öğretmen önemli bir role sahiptir. Böylece demokratik bir yaşam, işbirlikli öğrenmenin uygulandığı, öğrencilerin tartışmalara ve kararlara katıldığı eğitim ortamlarını gerektirmektedir, oysa otoriter sınıflarda öğrenci pasiftir ve bilgi çoğu kez anlatım yoluyla verilmektedir (Wile, 2000). Ülkemizde öğrenciler, öğretmen yada öğretim elemanları arasındaki öğretimi geliştirebilecek etkileşim ortamının kurulmadığı belirtilmektedir (Açıkgöz, 1993). Türkiye’de öğretmen tutumları ile ilgili bazı araştırmalarda, öğretmenlerin istedik davranışlarının yeterli olmadığı ve meslekleri boyunca olumsuzlukların da arttığı belirtilmektedir (Ertürk, 1970).

Araştırma sonucunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir. Genel olarak öğretmen adaylarının demokratik tutum puanları olumlu bulunmuştur. Öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının öğrenim gördükleri bölümlere göre anlamlı farklılıklar görülmüştür. Bu bağlamda, özellikle sınıf öğretmenliği ve psikolojik danışma ve rehberlik anabilim dalı öğrencilerinin daha demokratik aktif, katılımcı, işbirliğini geliştirmeye yönelik olarak demokratik değerlerin kazandırılmasına yönelik ortamlar sağlanmalıdır. Özellikle demokrasi eğitime yönelik etkinlik ve dersler programlarda yer almalıdır. Ailelere yönelik olarak demokrasi eğitiminin verilmesi önemli görülmektedir. . Bu sonuç, demokratik yaşam biçimini benimsemiş ailelerin çocuklarını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Demokratik tutumlara sahip bireylerin yetişmesinde, ailede ve okullarda demokratik ortamların oluşturulması gerekmektedir. Öğretmen adaylarında demokratik tutum ve değerlerin kazandırılmasına yönelik çok boyutlu, nitel ve deneysel araştırma desenlerinin kullanıldığı yeni araştırmalara gereksinim duyulmaktadır.

The Relations Between The Democratic Attitudes of A Group of University Students and Some Variables*

Asst. Prof. Dr. Nergüz Bulut

Dokuz Eylül University, Department of Social Sciences

The aim of this research is to find out whether there is a significant difference between the attitudes of the students (prospective teachers) of Psychological Counseling and Guidance, Primary School Teacher Education and Science Teacher Education departments depending on the departments they were educated at, gender, class level, the education levels and occupations of their parents and the attitudes of the parents and the lecturers towards the students. The sample of the study was composed of 265 First and Fourth Grade students, 57 % (n=157) of whom were females, 43 (n=114) of whom were males, and who studied at the departments of Psychological Counseling and Guidance, Primary School Teacher Education and Science Teacher Education in the 2003-2004 Academic year. 34,0 % (n=90) of the students were from Psychological Counseling and Guidance Department, 33,2 % (n=88) were from Science Teacher Education and 33,8 % (n=88) were from Primary School Teacher Education. The data of the research was collected by means of "Personal Information Form" and "Democratic Attitude Scale", the validity and reliability of which were confirmed by Gözütok (1995). Research data was obtained by ANCOVA, Kruskal Wallis Variance Analysis and Benforrini Test Techniques. The result of the study indicated that there was a significant difference between students' attitudes in relation to the father's occupation, the mother's education level, the mother's perceived attitude to the students.

Key words: *Democratic Attitude, prospective teacher, Psychological Counseling and Guidance, the students of Primary School Teacher Education, Science Teacher Education*

*A part of this study was presented as a paper in "International Democracy Education" held in Çanakkale 18 March University on May 20-21.

Summary

One of the most important missions of education is to form a society who adopted a democratic life style. It fulfills this mission through its institutions, programs and the teachers. Teachers' attitudes are vitally important in terms of social and emotional atmosphere of the educational environment (Gözütok, 1995). One of the most essential characteristics is to respect the human rights. These rights also include the equality of having the opportunity to be in the educational environment and benefit from the chances of education. Only with the individuals who are aware of their rights and are able defend them can Democratic educational environment find its real meaning (Yeşil, 2003). Democratic schools ought to be places where teachers and students can agree to the decisions made, where they do planning together, and where different opinions are welcome (Rainer and Guyton, 1999). Democratization of education requires interactional communication which includes organizations which provide the decision making mechanisms based on participatory cooperation (Cotton, 1988). The educator must use the cognitive procedures and schemes to get the democratic skills obtained. To do this, S/he should get into a reorganization by using his/her abilities of internal control, tolerance, systematic thinking, revision reorganization of the decisions on cognitive schemes (Patrick, 1997). Democratic schools must be the institutions where the teacher and the students must agree to the decisions made, where the planning was made and where all sorts of different opinions are welcome (Rainer and Guyton, 1999). The mission of the schools ought to be to raise individuals with the democratic values. Democratic education is defined as teaching the principles and values of democracy by having the students actually experience human rights themselves (Karakütük, 2001). In democratic education, people try to provide equal rights for everyone by complying with laws without discrimination of any sort (Kepenekçi, 2003). Print, Ormstrom and Nielsen point out that individuals with democratic behaviors could be educated by means of only democratic education (Kıncal and Işık, 2003). The teacher has a very important role in the organization of a teaching environment. This way, a democratic life requires educational environments where cooperative learning is practiced, in which the students participate in decision making and discussions made. Whereas, in authoritarian classes, students are passive; and the knowledge is presented to the students through narration (Wile, 2000). Teachers must have these democratic behaviors in the first place in order to provide all these democratic achievements. Training prospective teachers with democratic values is vitally important in terms of training individuals of future with the

same democratic values. The aim of this research, in this respect, is to study the perception of democratic attitudes of prospective teachers in compliance with socio-demographic variants.

Method

Population and Samples

The population of this study which was based on the descriptive survey were the students from Dokuz Eylül University, Buca Faculty of Training. The students who were present at school on the day and at the time of the research made up the subjects of the study in which randomized sampling method was used. The sample of the study was composed of 265 First and Fourth Grade students, 57 % (n=157) of whom were females, 43 (n=114) of whom were males, and who studied at the departments of Psychological Counseling and Guidance, Primary School Teacher Education and Science Teacher Education.

Instruments

While the data was gathered, students were given a “Personal Information Form”, which was designed to collect data about the students’ socio-demographic characteristics such as the departments at which they were being educated, their genders, class levels, education levels of the parents, parents’ occupations and parents’ and the lecturers’ attitudes towards the students, and a “Teacher Opinionnaire on democracy”, to learn their democratic attitudes.

The Democratic Attitude Scale, developed by the Attitude Research Laboratory adapted into Turkish by Gözütok (1995), consisted of 50 items and its reliability is .87. In this study, reliability score is .81. In the scale, there are 32 positive and 18 negative totaling 50 items. The highest possible score from the scale is 50. High scores show democratic positive attitude.

Data Analysis

In the research, concerning the variables studied, both whether the differences between the average points of the democratic attitudes of the groups are significant or not and whether the difference observed between the corrected democratic attitude scale average points were significant were tested after they were studied to prove their homogeneity and that they could be used. While doing this, the single factor covariance analysis

(ANCOVA) and Kruskal-Wallis test techniques were used. To find out from which groups the difference resulted from, Bonferroni Test Technique was used. In this model, the demographic data of the students' forms which elicited information pertaining to gender, age, department, parents' education level and occupation and parents' and lecturers' attitudes towards the students were taken as independent variables. In the research, the level of significance was taken as 0,05.

Results and Discussions

In this study, which aimed to find out the students' attitudes, the results revealed that there were significant differences on the students' democratic attitudes and the departments at which they were educated at, fathers' occupations, mothers' education levels, and mothers' attitudes towards students.

The average Democratic attitude points of females were higher than those of the males; however, this difference was not statistically significant.

The democratic attitude points of students who perceived their parents' attitudes as "*democratic*" were found higher than those of the students who perceived their parents attitudes as "*indifferent*" and "*authoritarian*". In compliance with this result, that the families adopt democratic way of life and democratic values positively affects students' attitudes.

The democratic attitude points of students who perceived their lecturers' attitudes as "*democratic*" were found higher than those of the students who perceived their lecturers' attitudes as "*indifferent*" and "*authoritarian*". In compliance with this result, that the lecturers adopt democratic way of life and democratic values positively affects students' attitudes. Teachers have an important role in the organization of a democratic education environment. Therefore, a democratic life requires educational environments where cooperative learning is practiced, in which the students participate in decision making and discussions made. Whereas, in authoritarian classes, students are passive; and the knowledge is presented to the students through narration.

At the end of the research, following are suggested: Generally the democratic points of the prospective teachers were found high. Significant differences were observed in the democratic attitudes of prospective teachers in relation to the departments they were educated at. In this context, especially the students of the departments of Primary School Teacher Education and Psychological Counseling and Guidance need to be

provided with the environments in which they could get democratic values to enable them to become more democratic, active and participatory. The lessons related to democracy education must be included in the programs. Giving democracy education to the families is considered to be of great importance. This result indicates that the children of the families who adopted a democratic life were positively affected by this. To raise individuals with democratic attitudes, it is essential that democratic environments be formed. New, multi dimensional, quality-based experimental researches are to be conducted to get the prospective teachers to attain to democratic attitudes and values.

Kaynakça

- Açıkgöz, K. (1993). Üniversite öğrencilerinin, öğretim elemanlarının, öğretmen öğrenci ilişkileri, sınıf içi öğretme davranışları, sınıf yönetimi ve kişilik özellikleri boyutlarında değerlendirmeleri, *DEÜ Buca Eğ. Fak. Eğ. Bil. Dergisi*, 2,4; 125-153.
- Başaran, İ.E. (1987). Demokrat öğrenci nasıl yetiştirilir. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 19,1-2, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Can, G. (2002). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. Ankara: Pegem Yayıncılık
- Cotton, K. (1988). School-Based Management , School Improvement Research Series (SIRS) Topical Synthesis #6.
- Dilekmen, M. (2000). Sınıf öğretmenliği öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. II. Ulusal Öğretmen Yetiştirme Sempozyu, 438-442.
- Dull, L. J. (2004). *Democracy and discipline in Ghanaian education*. 645 Hickory Bush Road, Kingston, NY 12401, USA.
- Ertürk, S. (1970). *On yıl öncesine kıyasla öğretmen davranışları*, Ankara.
- Gökçe, E. (2003). İlköğretim sınıf öğretmenlerinin yeterlilikleri. *Çağdaş Eğitim Dergisi*. Sayı: 299, 36-48.
- Foster, Jack D. (1999). *Redesigning public education: The Kentucky Experience*. Lexington, KY: Diversified Services, Inc. (<http://home1.gte.net/fosterjd/>)
- Gözütok, D. (1995). *Öğretmenlerin demokratik tutumları*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.
- Karadayı, F. (1994). Üniversite gençlerinin algıladıkları ana-baba tutumları, ana babayla ilişkileri ve bunların bazı kişilik özellikleriyle bağlantısı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9 (32), 15-25.
- Karakütük, K. (2001). *Demokratik laik eğitim*. Ankara: Anı yayıncılık.

- Kepekçi, Y. (2003). Demokratik okul. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(11),44-53.
- Kıncal, R.Y. ve Işık, H. (2003). Demokratik eğitim ve demokratik değerler. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3 (11), 54-58
- Özmen, F. (2000). Etkili eğitimin gerçekleştirilmesinde demokratik bir lider olarak öğretmen. II. Ulusal Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 10-12 Mayıs 2000. Çanakkale, ss.443-448.
- Patrick, J. J. (1995). Identifier: ED390781 Publication Date: 1995-12-00 Source: ERIC Clearinghouse for Social Studies/Social Science Education Bloomington IN.
- Rainer, J. ve Guyton, E. (1999). Democratic practices in teacher education and the elementary classroom, *Teaching and Teacher Education*, 15, 121-132.
- Sağlam, H.İ. (2000). Sosyal bilgiler dersinin demokratik tutum geliştirmedeki rolü, *Milli Eğitim Dergisi* .<http://yayim.meb.gov.tr/yayimlar/146/saglam.htm>
- Saracaloğlu, A.S, Evin, İ. ve Varol, R. (2004). İzmir ilinde çeşitli kurumlarda görev yapan öğretmenler ile öğretmen adaylarının demokratik tutumları üzerine karşılaştırmalı bir araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4 (2), 335-363.
- Steinberg, L. (1999). *Adolescence*. Temple University, Fift Edition, The McGraw-Hill Companies.
- Yeşil, R. (2002). *Okul ve ailede insan hakları ve demokrasi eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yeşil, R. (2003). Demokratik eğitim ortamının insan hakları temeli. *G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*,4 (2),45-54.
- Yeşilyaprak, B. (2000). *Eğitimde rehberlik hizmetleri*. Nobel Yayın Dağıtım: Ankara.
- Wile, J.M. (2000). A literacy lesson in democracy education, *Social Studies*, 9 (4), 5-11.

İletişim/Address:

Yrd. Doç. Dr. Nergüz Bulut
Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü, Buca/İzmir
e-posta: nerguz.bulut@deu.edu.tr